

Julia Noworzyn

UNIwersytet Śląski w KATOWICACH

jntekst@gmail.com

Polskie organizacje feministyczne czwartej fali i ich działalność w sieci

Polish Fourth Wave Feminist Organizations and Their Online Activities

ABSTRAKT

Feminizm jako zjawisko społeczne, aktywistyczne i filozoficzne od zawsze budzi silne emocje. W literaturze przedmiotu można znaleźć jego chronologiczną analizę, uwzględniającą podział na kolejne „fale”. W artykule przeanalizowano pierwszą, drugą i trzecią falę feminizmu, ze szczególnym uwzględnieniem obecnie rozwijającej się czwartej fali. Najnowsze oblicze tego emancypacyjnego ruchu kobiet poddano analizie w kontekście działalności polskich organizacji i fundacji prokobiecych. Istotnym elementem współczesnego ruchu feministycznego w Polsce jest wpływ internetu i mediów społecznościowych, co również zostało omówione w tekście. Celem badania było określenie kluczowych idei, misji i działań współczesnej, czwartej fali feminizmu w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem roli internetu i mediów społecznościowych na przykładzie wybranych organizacji.

SŁOWA KLUCZOWE: FEMINIZM, MEDIA SPOŁECZNOŚCIOWE, ORGANIZACJE PROKOBIECE, AKTYWIZM W SIECI, POLSKI FEMINIZM

ABSTRACT

Feminism as a social, activist and philosophical phenomenon has always stirred strong emotions. In the literature on the subject, it is often analyzed chronologically through the division into successive “waves”. The article discusses the first, second and third waves of feminism, with particular emphasis on the currently developing fourth wave. The latest form of this emancipatory women’s movement is analyzed in the context of the activities of Polish pro-women organizations and foundations. An important element of the contemporary feminist movement in Poland is the role of the internet and social media, which is also discussed in the article. The aim of the study was to identify the key ideas, missions and activities of contemporary fourth-wave feminism in Poland, with particular emphasis on the role of the internet and social media, based on selected organizations.

KEYWORDS: FEMINISM, SOCIAL MEDIA, PRO-WOMEN ORGANIZATIONS, ONLINE ACTIVISM, POLISH FEMINISM

Noworzyn, J. (2025),

Polskie organizacje feministyczne
czwartej fali i ich działalność w sieci,

com.press, 8(2), s. 80–105.

DOI: 10.51480/compress.2025.8-2.912

www.compress.edu.pl

WSTĘP

Organizacje prokobiece, protesty, akcje i kongresy kobiet – wszystkie te elementy składające się na działalność feministyczną zyskują szczególną siłę dzięki mediom. Media, zarówno najnowsze, jak i tradycyjne, często mają realny wpływ na rozpowszechnianie poszczególnych idei. Sposób działania fundacji i organizacji feministycznych czwartej fali feminizmu oraz ich priorytety różnią się jednak od poprzednich, choćby ze względu na odmienną sytuację kulturową i polityczną. Choć dawniej feministkom trudniej było dotrzeć do mediów, obecnie – przede wszystkim dzięki sieci – łatwiej znaleźć różnego rodzaju organizacje i ich naczelne postulaty. Działalność polskich organizacji feministycznych w internecie jest rozbudowana, a dzięki dostępności do „wirtualnej mównicy”, jaką są media społecznościowe i internet, aktywistki mogą skuteczniej docierać do swoich odbiorców.

Celem artykułu jest przedstawienie działalności wybranych polskich organizacji feministycznych identyfikowanych z czwartą falą feminizmu, ze szczególnym uwzględnieniem sposobów wykorzystywania internetu i mediów społecznościowych w realizacji ich celów statutowych i aktywistycznych. Artykuł odpowiada na pytania badawcze dotyczące głównych obszarów działalności analizowanych organizacji oraz roli komunikacji internetowej w ich funkcjonowaniu. Zastosowano jakościową analizę opisaną o charakterze studium przypadków. Do analizy wybrano organizacje rozpoznawalne w polskiej przestrzeni publicznej, aktywnie wykorzystujące internet i media społecznościowe jako podstawowe narzędzia komunikacji.

MOBILIZACJA I WSPÓŁDZIAŁANIE: CO CZYNI AKTYWIZM SKUTECZNYM?

Największą siłą każdego ruchu aktywistycznego są zawsze jego działacze i działaczki. Aktywizm określa się w literaturze jako zorganizowane działanie społeczne, mające określony cel, najczęściej związany z kwestiami społecznymi, politycznymi, ekonomicznymi, ekologicznymi. Trafnie opisuje go Veronica Dumitrașcu: „Aktywizm polega na działaniu, podejmowaniu inicjatywy, która wprowadza zmianę w społeczeństwie. Pozwala na mobilizację, zorganizowane przywództwo i ukierunkowuje społeczne działania” (Dumitrașcu 2015, s. 85) Ten sposób patrzenia na aktywizm pasuje do wielu

ruchów społecznych, które organizują działacze i dążą do określonych celów, dostrzegając zaistniałe problemy. Nie inaczej sytuacja wygląda w przypadku feminizmu, a mówiąc ściślej – jego czwartej fali. Historia samego feminizmu jest niemal tak długa jak historia zorganizowanego życia społecznego i trudno wytyczyć jasny początek tego ważnego ruchu społecznego. Idea równości i sprawiedliwości społecznej byłaby jednak pustym frazesem bez wyjątkowych bohaterek, które nierzadko narażały i nadal narażają się na liczne słowa pełne nienawiści i pogardy, co bardzo często towarzyszy obalaniu zastanych, zabetonowanych porządków. Te bohaterki, choć obecnie coraz częściej także bohaterowie, nie boją się spojrzeć na świat w krytyczny, bardziej świadomy sposób i zamiast ignorować problemy, decydują się z nimi zmierzyć.

Jednostce jednak byłoby bardzo trudno wprowadzać istotne zmiany, dlatego tak ważnym elementem feminizmu są organizacje i ruchy działające w ramach tej filozofii. Tak jak słynny ruch sufrażystek dał kobietom prawa wyborcze, tak każda grupa działająca w obrębie idei feminizmu sprawia, że ten ruch społeczny naprawdę ożywa. Feminizm pierwszej, drugiej i trzeciej fali pełen jest niesamowitych historii wyjątkowych kobiet, które zdecydowały się wyjść przed szereg i stawić czoła stereotypom oraz krzywdzącym przyzwyczajeniom. Obecnie, coraz częściej wyróżniana jest czwarta fala feminizmu, której ważnym elementem są media interaktywne.

Nie istniałby żaden ruch aktywistyczny bez zorganizowanych działań wielu jednostek, które składają się na duże organizacje i fundacje. To one stanowią prawdziwy trzon każdej idei, dlatego tak istotna jest analiza najważniejszych grup i postulatów czwartej fali feminizmu. Taka obserwacja być może pozwoli na nieco lepsze zrozumienie oblicza tego współczesnego ruchu społecznego.

Zgodnie z definicją jednej z największych organizacji stojących na straży praw człowieka i międzynarodowego pokoju, *Amnesty International*, aktywizm to:

różnorodne działania podejmowane indywidualnie lub zbiorowo mające na celu wprowadzenie określonej zmiany przybliżającej do świata, w którym prawa człowieka każdej osoby są szanowane i chronione. Aktywizm w *Amnesty International* wyraża się poprzez globalne, krajowe i regionalne kampanie, projekty tematyczne, podejmowanie działań na rzecz osób indywidualnych, reagowanie na kryzysy oraz edukację o prawach człowieka (Amnesty International 2021).

Należy zwrócić szczególną uwagę na istotność szeroko rozumianego „działania”, mającego doprowadzić do zażegnania kryzysów humanitarnych, zapewnienia wolności kulturowej, wyznaniowej i osobistej.

W świetle tematyki niniejszej publikacji warto zapoznać się z rolą, jaką w skutecznym aktywizmie pełnią przywódcy określonego działania, których zadaniem jest nie tylko tworzenie strategii działania, wyznaczanie celów i misji danej organizacji, ale także tworzenie „pospolitego ruszenia” wśród społeczności, mobilizowanie ludzi, którzy gotowi są tworzyć wspólnie grupę mającą realny wpływ na rzeczywistość.

Aby wydarzyła się zmiana, potrzeba zarówno masowej mobilizacji, jak i dobrze zorganizowanych osób liderujących, gotowych wziąć odpowiedzialność za proces, wyznaczanie celów i przeprowadzanie tej zmiany. Mobilizowanie to dążenie do publicznego zaangażowania jak największej liczby osób, które są gotowe wspierać kampanię i mają niezbędne środki do działania. Mobilizowanie to zatem li- czebne rozbudowywanie grupy ludzi chcących i mogących działać. Natomiast organizowanie to pogłębianie aktywizmu – rozwijanie kompetencji liderskich obywateli i obywaterek i angażowanie ludzi w zbiorowe działania. Osoby organizujące aktywizm identyfikują i rozwijają przywództwo innych osób, tworzą społeczność wokół tego przywództwa i budują siłę z zasobów tej społeczności (Amnesty International 2021).

Zgodnie z tą myślą, odpowiednio zaangażowani i odpowiedzialni liderzy to coś więcej niż tylko „organizatorzy pracy”, to osoby odpowiadające za mobilizację społeczeństwa, za wzięcie na swoje barki ciężaru odpowiedzialności związanej z tworzeniem taktyki, misji, wytyczaniem ścieżki. To prekursorzy działań, którzy często stają się twarzą przemian, i którzy nierzadko narażają się na największy „hejt” ze strony przeciwników. Amnesty International wyróżnia kilka ważnych elementów w skutecznym aktywizmie: masową mobilizację, dobrą organizację i odpowiedzialność osób liderujących. Te aspekty wskazują na niezwykle rolę, jaką w działaniach feministycznych odgrywają organizacje i fundacje prokobiece. Ich działania mają jeszcze większe znaczenie w obliczu czwartej fali, która swobodnie korzysta z wielu mediów masowego przekazu, szczególnie z internetu. Czym jednak dokładnie jest czwarta fala, i jakie były jej poprzedniczki? Warto dokładniej zbadać etapy, przez które przeszedł zastany obecnie feminizm, co kształtowało ten ruch aktywistyczny przez dziesięciolecia.

FEMINIZM I JEGO CHRONOLOGICZNY PODZIAŁ

Idee feministyczne i równościowe obecne są w społeczeństwie od dawna, ponieważ grupa uciskana często odczuwała potrzebę sprzeciwiania się niesprawiedliwości. Za jedną z pierwszych działaczek feministycznych i prokobietczych uznaje się Olympe de Gouges. Była to francuska aktywistka, publicystka, działaczka polityczna, która działała w wyjątkowo przewrotnych czasach, ponieważ w trakcie rewolucji francuskiej. Kiedy jej przywódcy publikowali Deklarację Praw Człowieka i Obywatela, Olympe de Gouges opublikowała swoją wersję tego dokumentu: Deklarację Praw Kobiety i Obywatelki. Głosiła tam idee, które obecnie mogą uchodzić za absolutnie fundamentalne i podstawowe prawa, między innymi:

Kobieta rodzi się jako istota wolna i pozostaje równa mężczyźnie we wszystkich prawach. Różnice społeczne mogą opierać się jedynie na wspólnym pożytku. II: Celem każdego stowarzyszenia politycznego jest zachowanie naturalnych i nieodwołalnych praw Kobiety i Mężczyzny, którymi są: wolność, prawo do własności, bezpieczeństwa i przede wszystkim prawo do przeciwstawiania się opresji. VII: Żadna kobieta nie jest wyjątkiem: może zostać oskarżona, aresztowana i przetrzymywana w przypadkach określonych przez Prawo. Kobiety, podobnie jak mężczyźni, podlegają temu samemu niezawisłemu Prawu. X: Nikt nie może być prześladowany zwłaszcza z powodu swych najgłębszych przekonań. Kobieta ma prawo wstępowania na szafot, powinna mieć również prawo wstępowania na Trybunę pod warunkiem, że jej oświadczenia nie zakłócają porządku publicznego ustanowionego przez Prawo (de Gouges 1791).

Rozważania de Gouges są bardzo obszerne i chcąc poznać historię ruchu feministycznego, warto sięgnąć po jej publikacje, pamiętając jednak, że pochodzą one z końca XVIII wieku. Ich autorka ostatecznie została stracona za krytykę wobec rządu. Bardziej zorganizowana i regularna walka kobiet o równe prawa rozpoczęła się jednak wraz z pierwszą falą feminizmu. Pierwsza fala feminizmu (1791 – około 1918)

Pierwsza fala feminizmu określana jest również mianem „old wave” czy też sufrażyzmem. Miała wymiar symboliczny, ponieważ kształtowała się w czasach, gdy kobiety – poza podstawowymi prawami człowieka – nie miały jako obywatelki realnych praw politycznych. Strajki kobiet wyśmiewano

i zwalczano, bo w społeczeństwie mocno ugruntowany był pogląd o „niepełnosprawnych politycznie” kobietach. W tej perspektywie długo utrzymywał się pogląd Arystotelesa, który uważał kobietę za okaleczonego mężczyznę, istotę niezdolną do decydowania o sobie, a tym bardziej o innych. Za jedną z symbolicznych cezur pierwszej fali feminizmu można uznać rok 1791, związany z aktywistyczną działalnością wspomnianej już Olympe de Gouges i jej „Deklaracją praw kobiety i obywatelki” (de Gouges 1791). Ważne dla pierwszej fali były postulaty przyznania kobietom praw wyborczych, równości w edukacji, prawa kobiet do własności prywatnej oraz równości społecznej. Badaczki i badacze ostatecznie wskazują na szczególne znaczenie rozwoju pierwszej fali feminizmu od połowy XIX wieku. Pierwsza fala zaczęła prężnie rozwijać się w Stanach Zjednoczonych, a postulaty feministyczne łączone były ze zwalczaniem niewolnictwa. Pochody z pikietami, prelekcje uświadamiające, protesty i kampanie spotykały się jednak z niezadowoleniem, a często także z oburzeniem.

Jak rozpoczęła się pierwsza fala? Po odpowiedź na to pytanie można sięgnąć do jednej z najsłynniejszych dzieł feministycznych autorstwa Simone de Beauvoir „Druga Płeć”:

Okolo roku 1830 kobiety zaczynają domagać się praw politycznych. Podejmują także kampanię w kwestii niewolnictwa. Ponieważ odmówiono im udziału w kongresie przeciw niewolnictwu, który odbył się w Londynie w 1840 roku, kwakierka Lukrecja Mott zakłada stowarzyszenie feministyczne: 18 lipca 1840 na konferencji w Seneca Falls uczestniczki wydają manifest, powstały z kwakerskiej inspiracji, który nadaje charakter całemu ruchowi kobiecemu. (de Beauvoir 2003, s. 156).

Tak właśnie rozpoczął się feminizm jaki znamy dziś. Feminizm pierwszej fali był pierwszą jego odsłoną, w rozumieniu chronologicznym i jak wynika z powyższego opisu (a także postulatów, które wymienię później) interesem feministek nie były wyłącznie prawa kobiet, ale również paląca wówczas Stany Zjednoczone sprawa niewolnictwa, co oznacza, że feminizm sam w sobie jest czymś więcej niż „problemem kobiet”, a aktywizm leży u jego absolutnych podstaw. Kwestię konkretnych postulatów pierwszej fali dogłębnie rozwija ponownie de Beauvoir. Te również nie były od razu w pełni wykształcone i w okresie pierwszej fali przechodziły lekkie transformacje. Feministki pierwszej fali głosiły takie oto przykładowe postulaty:

Mężczyzna i kobieta zostali stworzeni jako istoty równorzędne, obdarzone przez Stwórcę niezbywalnymi prawami. Rząd istnieje po to, tylko by bronić tych praw... Mężczyzna powoduje cywilną śmierć mężatki... Uzurpuje sobie prawa Jehowy, który sam tylko może ludziom wyznaczać sferę działania. [...] Gdy wybucha wojna secesyjna, kobiety biorą w niej udział z entuzjazmem; lecz na próżno domagają się by aneks do ustawy, przyznającej czarnoskórym prawo głosu, zredagowany został następująco: „Ani kolor skóry, ani płeć... nie stanowią przeszkody w korzystaniu z prawa wyborczego” (de Beauvoir 2003, s. 156).

Jak widać, z dzisiejszego punktu widzenia postulaty te nie były szczególnie kontrowersyjne. W XIX wieku jednak były nowatorskie i zmieniały sposób myślenia o kobietach oraz ich miejscu w społeczeństwie. W Polsce kobiety otrzymały prawa wyborcze po pierwszej wojnie światowej, w 1918 roku, natomiast we Francji stało się to dopiero w 1944 roku. Dla porównania w Szwajcarii kobiety uzyskały prawa wyborcze na poziomie federalnym dopiero w 1971 roku (Parlament Szwajcarii b.r.). Te okoliczności zakończyły pierwszą falę feminizmu, ale walka o równouprawnienie dopiero się zaczynała.

Istnieje kilka symbolicznych początków drugiej fali. Według Ewy Majewskiej jej źródła należy szukać po zakończeniu drugiej wojny światowej oraz po wydaniu przez de Beauvoir wspomnianego już dzieła *Druga Płeć* w 1949 roku. Natomiast Natalia Anna Michna (Michna 2018) (i raczej większość badaczek i badaczy) uznaje początek tej fali nieco później, bo w latach 60. XX wieku, wraz z publikacją *Mistyki kobiecości* Betty Friedan (Friedan 1963). Druga fala zaczęła powstawać w wyniku powszechnego braku satysfakcji kobiet z osiągnięć pierwszej fali. Trudno dziwić się temu stanowi rzeczy, ponieważ same prawa wyborcze nie wyrównywały wielu aktów dyskryminacji, których doświadczały kobiety w XX wieku. Szybko stało się jasne, iż podstawowe prawa nie były wystarczającym gwarantem równości płci, ponieważ sama edukacja czy możliwość oddania swojego głosu w wyborach powszechnych nie wymazywała licznych niesprawiedliwości. To właśnie druga fala feminizmu stała się erą starcia dwóch nurtów feministycznych: liberalnego i radykalnego. Głównym powodem do konfliktów stało się rozdzielenie życia prywatnego od publicznego, z czym walczyła druga fala feminizmu. Z tym okresem ściśle związane jest hasło przyświecające całej drugiej fali: „To, co osobiste (prywatne), jest polityczne (publiczne)”. Chodziło o podkreślenie istotności kobiet w życiu domowym i eliminowanie dyskryminacji poprzez bezrefleksyjne nakładanie na nie obowiązków „gospodyni”. Walczono

również z władzą, jaką nad swoją małżonką miał mieć mężczyzna, cieszący się wówczas dużym autorytetem i najprościej rzecz ujmując – sprawującym kontrolę nad swoją życiową partnerką. Joanna Helios i Wioletta Jedlecka o drugiej fali feminizmu piszą w następujący sposób:

Podkreślić trzeba, że druga fala feminizmu przyczyniła się do przyjęcia w większości państw uregulowań wzmacniających pozycję kobiet, między innymi przez wprowadzenie wymogu uregulowań wzmacniających pozycję kobiet, między innymi przez wprowadzenie wymogu jednakowych płac, zakazu dyskryminacji ze względu na płeć, zalegalizowanie aborcji. Feministki wskazywały, iż przemoc w rodzinie i gwałt to nie jedyne czyny brutalne, a u ich podłoża leżą struktury społeczne i oczekiwania dotyczące ról męskich i żeńskich. W tamtym czasie powstało wiele organizacji wspierających kobiety i niosących im pomoc. (Helios, Jedlecka 2016, s. 26)

Druga fala kontynuowała również misję pierwszej odnośnie równości ras. Feministki drugiej fali walczyły o równość niezależnie od koloru skóry. Dążono do egalitaryzmu wszystkich kobiet na wszystkich polach, choć było to niełatwe zadanie, głównie dlatego, że biała, wykształcona mężatka, z góry była postrzegana jako członkini społeczeństwa stojąca wyżej w hierarchii niż czarnoskóra kobieta. Tego typu inkluzyjność w działaniu zakładał przede wszystkim feminizm radykalny (i oczywiście czarny). Chodziło o wspólne łączenie się przeciw opresji. Odnośnie tego stanu rzeczy wypowiada się Natalia Anna Michna:

Zwrócenie uwagi na problem kobiet wykluczonych z dyskursu feministycznego było związane z samymi źródłami radykalnego feminizmu, który wywodził się z ruchu Nowej Lewicy i ruchu praw obywatelskich Afroamerykanów. Kobiety zaczęły się skupiać w niewielkich grupach, takich jak Witches, Redstockings, The Furies czy Bread and Roses, których celem było poszerzanie kobiecej świadomości. Susan Brownmiller określa to zjawisko jako ćwiczenie grupowe, prowadzące do rozwoju kobiecej tożsamości i zjednoczenia kobiet w ramach jednego frontu działania. Główny cel spotkań stanowiła wymiana opinii i wrażeń związanych z doświadczeniami dyskryminacji i opresji społecznej ze względu na płeć, kolor czy wyznanie. (Michna 2018, s. 47)

Druga fala feminizmu była zdecydowanie bardziej radykalna i dotyczyła wielu aspektów. Była różnorodna i stanowiła zarzewie do konfliktu feministek liberalnych i radykalnych. Ten okres w historii feminizmu to burzliwa rewolucja, był również pokłosem licznych publikacji feministycznych (m.in. słynna „Druga Płeć” (de Beauvoir, 1949), „Mistyka kobiecości” (Friedan 1963), „Gyn/ecology” (Daly 1978). Druga fala miała stanowić sprzeciw wobec definiowania kobiet poprzez mężczyznę. Heather Jon Maroney podsumowuje ten okres w następujący sposób: „Feminizm drugiej fali zamierza doprowadzić do głębokich zmian społecznych – jego celem jest feminizacja świata, nasylenie cywilizacji wartościami związanymi z kobietą” (Maroney 1982, s.58).

TRZECIA FALA FEMINIZMU (LATA 80. XX WIEKU – PIERWSZA DEKADA LAT 2000., POCZĄTKI SOCIAL MEDIÓW)

Trzecia fala feminizmu rozpoczęła się w latach osiemdziesiątych XX wieku i od samego początku zaczęła rozwijać się w kierunku jeszcze bardziej różnorodnym i bardziej radykalnym niż jej poprzedniczka. W ramach trzeciej fali swoją działalność zintensyfikował czarny feminizm i naczelną działaczką związaną z tym nurtem – Bell Hooks. To właśnie ta fala w sposób kompleksowy i znacznie bardziej obszerny zaczęła zwracać uwagę na różnorodność w kwestii rasy. Choć oczywiście poprzednie fale także napominały o tej kwestii, to dopiero trzecia fala wzmocniła ten motyw feminizmu, do czego w niebagatelny sposób przyczyniła się wspomniana legenda feminizmu, B. Hooks. Aby zrozumieć działalność trzeciej fali feminizmu należy uzmysłowić sobie, że działaczki w ramach tego nurtu funkcjonowały w już zupełnie innych realiach niż ich poprzedniczki. Miały nieporównywalnie więcej praw niż sufrażystki na przełomie XIX i XX wieku. Stąd często pojawiało się pytanie, czy feminizm w ogóle jest wciąż potrzebny? Oczywiście odpowiedź wszystkich aktywistek była twierdząca. Znamiennym, i przyświecającym walce o prawa kobiet po dziś dzień cytatem, są słowa wspomnianej już wielokrotnie Simone de Beauvoir: „Nie zapominajcie, że wystarczy kryzys polityczny, gospodarczy czy religijny, aby prawa kobiet na nowo były kwestionowane. Prawa kobiet nigdy nie będą rzeczą oczywistą. Musicie być czujne przez całe życie”. Trzecia fala była tworem, który w bardzo mocny sposób nawiązywał do indywidualności każdej z jej działaczek. To właśnie te słowa często

pojawiały się na wielu pikietach aktywistek uczestniczących w protestach (i pojawiają się nadal): „Każda inna, wszystkie równe”. Ponownie odniosę się do Wioletty Jedleckiej i Joanny Helios, które w wyczerpujący sposób opisują założenia tego okresu w historii feminizmu:

Trzecia fala feminizmu podkreślała swoją niezależność i odrębność, głosząc hasło – Nie jestem siostrą mojej matki – jestem po prostu sobą. Feminizm trzeciej fali to feminizm otwarty na problemy wszystkich kobiet. Poruszane są w nim sprawy kobiet z wcześniejszych fal, ale również zagadnienia uznane wcześniej za sferę tabu. Jedną z wizji feminizmu trzeciej fali jako ruchu społecznego przyjęła za cel skupienie się na zniesieniu ucisku ze względu na płeć, w którym to biorą udział kobiety, a także mężczyźni, walcząc razem z innymi ruchami przeciwko jakimkolwiek innym formom ucisku i dominacji tj. Bell Hooks. Czołowa przedstawicielka trzeciej fali feminizmu, podkreśliła, że uznanie różnorodności ludzkich doświadczeń jest sprawą fundamentalną. Hooks zaproponowała również swoją definicję „siostrzeństwa”. Jej zdaniem nie istnieje wspólny interes wszystkich kobiet. Zatem „siostrzeństwo” powinno oznaczać tworzenie wspólnego ruchu przez kobiety, które mają różne doświadczenia i interesy. Wiele aktywistek trzeciej fali feminizmu uważało, że nie można walczyć o równouprawnienie kobiet, nie uwzględniając emancypacji grup kobiet reprezentujących różne rasę, klasę społeczną, pochodzenie etniczne, kulturę czy religię. Powstające nowe nurty feminizmu (dla przykładu czarny czy latynoski) krytykowały dotychczasowy feminizm za głoszenie poglądu, że istnieje wspólna, niezmienna istota kobiecości. Problemy klasowe czy rasowe, które były pomijane przez pierwsze fale feminizmu, podjęte przez aktywistki trzeciej fali, wskazywały na istniejącą różnorodność przejawiającą się w wieloetnicznym, wieloreligijnym, wielokulturowym społeczeństwie amerykańskim. (Jedlecka, Helios 2018, s. 94)

Trzecia fala podjęła więc bardzo trudne zadanie, jakim było stworzenie ruchu jednocześnie inkluzyjnego, w którym swoje miejsce znajdzie każda kobieta, niezależnie od swojego wieku, rasy, wyznania czy wyglądu, a jednocześnie ruch ten miałby mieć miejsce na indywidualne wyrażanie siebie każdej z działaczek. Przywołanie terminu „Backlash” nie jest przypadkowe w kontekście rozumienia trzeciej fali. Backlash jest „reakcją” na postulaty feministyczne, reakcją negatywną, która miała się niejako feminizmowi

przeciwstawiać. Jest to wciąż wymagające pogłębionych badań zjawisko, a w obszerny sposób opisuje go wspomniana Susan Faludi w swoim dziele „Reakcja. Niewypowiedziana wojna przeciwko kobietom” (Faludi 2013). „Backlash” zdefiniować można jako kontratak wobec feministek, powstały w latach 80. XX wieku. Stanowił odpowiedź na coraz bardziej zaawansowane feministyczne postulaty. W wyniku tej wrogości w społeczeństwie zaczął pojawiać się obraz feministki szkodliwej, agresywnej, „wyważającej otwarte drzwi” (walczącej o równouprawnienie, które rzekomo miałyby już posiadać), nienawidzącej mężczyzn.

Wraz z nastaniem trzeciej fali coraz częściej mówi się o wzroście świadomości dyskryminacji na większym polu, także społecznym. Zwraca się większą uwagę na nakładane na kobiety powinności, na ich rolę (np. właśnie w odniesieniu do płci kulturowej). Zaciera się obszar myślenia politycznego i prywatnego, pojawia się poczucie konieczności walki o wszelkie warstwy społeczne i kulturowe, pole widzenia feminizmu staje się dużo szersze. Pamięta się o tradycjach poprzednich fal, bardzo często nawiązuje się do nich, ale jednocześnie aktywistki trzeciej fali myślą o przyszłości, o nowoczesnym zmieniającym się świecie i jego problemach – nie tylko w obszarze płci. Jednocześnie oczywiste wydaje się to, iż sposób patrzenia na świat, jego problemy, świadomość społeczna, ale przede wszystkim pokolenie ludzkości jest zupełnie inne od tego z początku lat 80. Za umowny (i nieco rozmyty) koniec trzeciej fali uznaje się okolice roku 2010. Od początku trzeciej fali minęło ponad 40 lat i obecnie coraz głośniejsze mówi się o najnowszym i dopiero rozwijającym się zjawisku – czwartej fali feminizmu.

CZWARTA FALA FEMINIZMU (OBECNIE?)

Czwarta fala feminizmu to szczególnie ciekawy etap w historii feminizmu, ponieważ nie jest jeszcze zakończony. Doświadczamy go codziennie i rozwija się on na naszych oczach. Jego efekty, a także napięcia i porażki, widzimy w codzienności, reklamach, mediach społecznościowych i świadomości społecznej. Czwarta fala feminizmu otacza nas z wielu stron, mimo że często nie jesteśmy jej świadomi. O jej specyficznym charakterze wspomina Olivia Kłusek:

Dzięki globalizacji, za którą idzie coraz sprawniejsza wymiana idei i poglądów na całym świecie, także w Polsce feminizm został odpolityczniony i przemieniony w mediach na pewien rodzaj tożsamości, z którego nowoczesna kobieta może skorzystać jako jednej z dostępnych opcji i wizerunków. (Kłusek, 2016, s. 31)

Potrzeba utworzenia z feminizmu rodzaju tożsamości może wynikać z potrzeby przeciwstawienia się dyskryminacji. Połowa naszego społeczeństwa doświadcza dyskryminacji ze względu na płeć, a i tak często nie jest w stanie sobie uzmysłwić, że tak się stało. Jest to szokujące, a wręcz – niewiarygodne. W jaki sposób można być ofiarą dyskryminacji, jednocześnie nie będąc tego świadomym? Niestety, w bardzo łatwy sposób – z braku edukacji. To jedna z najważniejszych misji czwartej fali feminizmu – uzmysłowienie społeczeństwu, jak wiele aspektów naszego uczestniczenia w społeczeństwie będzie łatwiejsze bądź trudniejsze w zależności od tego, z jaką płcią się utożsamiamy. Obecna fala rozpoczęła się mniej więcej po roku 2010 – razem z potężnym wybuchem social mediów. Rozwija się na naszych oczach i trudno orzec, w jaką konkretnie stronę pójdzie – i czy tylko w jedną. Nie da się jednak zaprzeczyć jednemu – obecnie niezwykle ważną, o ile nie kluczową, rolę w rozwoju czwartej fali feminizmu odgrywają media, a przede wszystkim internet. Obecnie media i świat rzeczywisty przechodzą fuzję, przenikają się i dopełniają. Nie ma możliwości, by rozdzielić te dwie rzeczy i rozpatrywać je osobno. Żyjemy w erze globalizacji, problemy społeczne jeszcze nigdy w historii nie uzyskiwały tak ogromnego rozgłosu, w tak krótkim czasie. W tym momencie następuje swego rodzaju klamra kompozycyjna – tak jak na początku przytoczono różne definicje feminizmu ogólnie, tak w tym momencie ponownie badacze zadają sobie pytanie czym jest feminizm czwartej fali i kim jest feministka.

Obecne czasy upływają pod znakiem indywidualności, nie inaczej ma się to więc w przypadku feminizmu. Znamienne hasło „Każda inna, wszystkie równe”, które zostało wspomniane już w ramach omawiania trzeciej fali, tak popularne na wielu demonstracjach feministycznych jest tego najlepszym przykładem. O ile trzecia fala zaczęła stawiać na indywidualność poszczególnych działaczek, tak czwarta fala jest już całkowicie na tej myśli budowana. Jednocześnie kluczem do idei feminizmu jest pojęcie „siostrzeństwa”, więc wykluczenie całkowicie wspólnotowości feminizmu byłoby zaprzeczeniem całego jego dorobku i sensu. Stąd właśnie wynikają trudności w definiowaniu i badaniu czwartej fali. Temat rosnącego indywidualizmu w feminizmie porusza także Anna Michna: „Najogólniej można stwierdzić,

że teoria feministyczna jest rezultatem powiązania dyskursów naukowych i filozoficznych z praktyką życia codziennego kobiet, z ich indywidualnymi doświadczeniami.” (Michna 2018, s. 83)

To spostrzeżenie koresponduje z obserwacją, że młodsze pokolenia, a wraz z nimi młode feministki, przełamują stereotypy i coraz częściej zarysowują nowe granice, wychodzą poza ramy oraz nie dają się zasufladkować. Skoro czwarta fala opiera się w dużej mierze na kobiecie nie tylko jako członkini większej grupy, ale także jako na jednostce i jej indywidualnych doświadczeniach, to podobnie trzeba rozpatrywać ten okres w historii feminizmu: nie tylko jako ogół, lecz także bardziej szczegółowo, przez pryzmat pozycji pojedynczej aktywistki i kobiety. O sile indywidualizmu świadczy np. fragment publikacji Agnieszki Graff. Feminizm często sprzeciwia się jednemu, ustalonemu kanonowi piękna, ale Graff wskazuje też na istotę różnorodności w tym temacie:

Myśl feministyczna nie może sobie pozwolić na autocenzurę tam, gdzie chodzi o cielesność, musi też zostawić miejsce na opowieść o tym, że jest coś takiego jak pozytywne doświadczanie własnej urody. To fakt, że istnieją opresyjne ideały piękna; [...] Kobiety nie są biernymi, nieświadomymi swoich potrzeb ofiarami przemysłu kosmetycznego. (Graff 2021, s. 180)

To jeden z przykładów dualnego charakteru feminizmu: z jednej strony warto krytycznie odnosić się do presji związanej z ideałami piękna, z drugiej – nie należy odbierać kobietom prawa do pozytywnego doświadczania własnej cielesności. Paulina Młynarska, słynna działaczka feministyczna, dziennikarka i aktywistka również porusza temat obecnego rozwoju feminizmu, nawiązując do jego powolnych, nowoczesnych osiągnięć:

Z punktu widzenia historii równouprawnienie kobiet to świeży temat. Przy okazji warto zwrócić uwagę, że praktycznie nie ma dla niego miejsca w szkolnym programie owego przedmiotu. Radykalna zmiana społeczna dotycząca losów połowy społeczeństwa jest zbywana w podręcznikach kilkoma akapitami, jeżeli w ogóle bywa omawiana. Mimo znacznych osiągnięć kilkunastu – no, niech będzie: kilkudziesięciu – kobiet w światowej polityce podczas tych stu lat, można śmiało powiedzieć, że w sferze publicznej ciągle debiutujemy. Uczymy się, jak być obecnymi w procesach decyzyjnych, które wywierają bezpośredni wpływ na nasze losy. Uczymy się, jak komunikować

świata nasz punkt widzenia. Na zachodzie masowo już leczymy się z seksizmu i pogardy do własnej płci, która z racji wielowiekowej tradycji niesprawiedliwego, często okrutnego traktowania kobiet w rodzinach i w społeczeństwie została wdrukowana w nasze DNA. Inne części świata nieuchronnie, chociaż powoli, dołączają do tego procesu. Nic i nikt już tego nie zatrzyma. Sorry, szowiniści. Wiem, wiem – gula rośnie! W ubiegłym roku Arabia Saudyjska zniósła zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych dla kobiet. Dla wielu osób to był szok. Jak to? To są jeszcze miejsca na ziemi, gdzie kobietom zabrania się prowadzić auto? Co za absurd! Takie zdarzenia, świadczące o toczącej się gigantycznej zmianie społecznej związanej z odzyskiwaniem przez kobiety należnych im praw, mają miejsce każdego dnia, absolutnie na całym świecie. (Młynarska 2020, s. 84)

Jest to optymistyczne ujęcie, istotne z perspektywy zadań, które wciąż stoją przed działaczkami czwartej fali. Nowoczesny świat wymaga przemyślenia wielu kwestii, a przed współczesnymi feministkami stoją wyzwania, z którymi ich poprzedniczki nie miały do czynienia. O licznych przeciwnościach i problemach współczesnych kobiet w swojej pracy pisze Caroline Criado Perez. Jej książka „Niewidzialne kobiety. Jak dane tworzą świat skrojony pod mężczyzn” porusza kolejny ważny aspekt czwartej fali – podnoszenie świadomości o problemach społecznych i pobudzanie do publicznej debaty. Ważne dla aktywistek jest spojrzenie problemowi wprost i zmierzenie się z nim, a nie jego przemilczanie. Za jedną z myśli przewodnich czwartej fali mogą posłużyć słowa Perez: „Niewidzialne kobiety to tak naprawdę również wezwanie do zmiany. Za długo ustawialiśmy kobiety na pozycji wyjątków od normy i dopuszczaliśmy, by były niewidzialne. Czas zmienić perspektywę. Czas, żeby kobiety zostały dostrzeżone” (Perez 2020, s. 42).

POLSKIE ORGANIZACJE FEMINISTYCZNE – GŁÓWNE DZIAŁANIA I POSTULATY

Jak wspomniane zostało na początku, siłą każdego ruchu społecznego są jego działacze. Każda fala feminizmu miała swoje określone organizacje i grupy, które wspierały się wzajemnie i realizowały określone zadania. Najstojniejsze były zdaje się Sufrażystki, które po dziś dzień kojarzą się z siłą, determinacją i niezłomnością w dążeniu do celu, jakim było uzyskanie praw wyborczych przez kobiety. Organizacje feministyczne i prokobiece chcą poruszyć społeczeństwo i zainicjować ważne ich zdaniem zmiany. Wymaga to intensywnej komunikacji z otoczeniem, demonstrowania postulatów i stosowaniu kampanii podnoszącej świadomość określonych problemów. Niezbędne w związku z tym jest zdobywanie rozgłosu i docieranie do jak największej ilości odbiorców, a najlepiej tych, którzy kierują się podobnymi wartościami. Promocja własnego działania w przypadku pierwszej, drugiej, a nawet trzeciej fali feminizmu była znacznie trudniejsza niż obecnie, głównie z racji na ograniczoną świadomość problemów. Kolejnym, wcale nie mniej poważnym problemem była trudność z przedostaniem się z przekazem do mediów głównego nurtu. Feminizm pierwszej fali był czymś skandalicznym i całkowicie przełomowym, druga fala budowała na podstawach zbudowanych przez sufrażystki, ale sytuacja, w której kobieta porzucająca dom na rzecz kariery zawodowej nadal była często czymś nie do pomyślenia. Trzecia fala natomiast była już nieco bardziej unowocześniona, korzystały z rozwijającego się internetu, wciąż jednak brakowało jej potężnego narzędzia jakim stały się social media. To właśnie ich powstanie sprowokowało dyskusje o czwartej fali feminizmu, ściśle związanej z internetem i mediami społecznościowymi. Jak nigdy wcześniej, feminizm dostał swobodny dostęp do medium, z którego korzysta większość społeczeństwa. Medium to pozwoliło na względną swobodę w działaniu, komunikowaniu się i tworzeniu własnego środowiska. To właśnie internet i media społecznościowe stały się nierozłącznym elementem działalności feministycznej i obszarem funkcjonowania i promowania organów prokobiecych. Między innymi o organizacjach feministycznych czwartej fali pisze Natalia Krzyżanowska z Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu: „Ruch feministyczny jawi się na wzór monolitu, w znaczeniu potocznej

zdroworozsądkowej antymęskiej/antyojcowskiej ideologii, i jest piętnowany. Wydaje się to o tyle nie sprawiedliwe, że wiele organizacji feministycznych wspiera (np. udzielając pomocy ofiarom przemocy czy samodzielny matkom) te kobiety, które właśnie ojciec-partner zawiódł. (Krzyżanowska 2013, s. 80)

Jest to zaledwie jeden z obszarów zainteresowań współczesnego feminizmu. Warto dokładniej przyjrzeć się w jaki sposób funkcjonują i na czym skupiają się wybrane organizacje feministyczne czwartej fali.

FUNDACJA DZIEWUCHY DZIEWUCHOM

Fundacja „*Dziewuchy Dziewuchom*” (czyli po prostu: kobiety kobietom) prowadzi bardzo intensywne działania zarówno na swojej stronie internetowej, jak i na mediach społecznościowych. Powstała oficjalnie w 2018 roku, w odpowiedzi na żywy w polskim społeczeństwie problem aborcji. Choć *Dziewuchy Dziewuchom* powstawały dla kobiet i skupiają się wokół działań na rzecz kobiet, ich praw reprodukcyjnych i równości społecznej, to ich działania są zakrojone szerzej. W swojej misji piszą:

Swoje działania kierujemy przede wszystkim do osób z macicami – bo to one są podmiotem krzywdzącego prawa antyaborcyjnego. Staramy się jednak obejmować naszą uwagę także inne grupy, m.in. osoby uchodźcze i te należące do społeczności *LGBTQIAP+*. Nasza wizja: Stworzenie lepszego życia codziennego dla kobiet w Polsce, poprawa pozycji kobiet w społeczeństwie i kulturze, uczynienie feministycznej postawy standardem światopoglądowym (*Dziewuchy Dziewuchom* b.r)

Jest to ciekawy aspekt działania współczesnych organizacji feministycznych, ponieważ coraz częściej obejmują one swoim aktywistycznym wpływem nie tylko same kobiety (w rozumieniu osoby, do której przy urodzeniu przypisana została płeć żeńska, i które doświadczyły życia w tej roli społecznej). *Dziewuchy Dziewuchom* mówią otwarcie o swojej misji wspierania osób niebinarnych lub po korekcie płci (stąd określenie „osoby z macicami”), poprzez zwalczanie stygmatu, edukowanie społeczeństwa i zwiększanie

świadomości o istnieniu i wartości takich osób. Ruchy feministyczne często związane były ze wspieraniem mniejszości seksualnych, ale dopiero czwarta fala tak mocno rozszerzyła te działania.

Jako jeden ze sposobów działania *Dziewuchy Dziewuchom* wskazują szczególne przywiązanie do aktywności w mediach społecznościowych, gdzie publikują specjalnie przygotowane materiały komentujące rzeczywistość kulturową, polityczną i społeczną. Dbają też o narrację feministyczną i szerzą ją w mediach społecznościowych. Jest to jedna z ich najważniejszych metod działania. Na Facebooku *Dziewuchy Dziewuchom* mają 160 tysięcy polubień, a na ich profilu często pojawiają się materiały krytyczne wobec polityków przeciwnych ich ideom. Organizacja edukuje o ruchu feministycznym i swoich indywidualnych poglądach. Dużą część przekazów w mediach społecznościowych stanowią posty o legalnej aborcji czy antykoncepcji awaryjnej, a także krytyka polityków konserwatywnych, którzy negatywnie wypowiadają się w tych tematach. Można znaleźć też materiały o osobach LGBT i prawach mniejszości seksualnych oraz komunikaty o indywidualnej sile kobiet, bez korelowania ich z mężczyznami. Pojawiają się także posty informujące o istotnych wydarzeniach feministycznych i aktywistycznych protestach, jak np. informacja o otwarciu pierwszej w Polsce przychodni aborcyjnej, założonej przez organizację Aborcjiny Dream Team.

Poza działaniami w mediach społecznościowych *Dziewuchy Dziewuchom* informują o swoim bezpośrednim wsparciu skierowanym do ofiar przemocy fizycznej i seksualnej. Wśród najważniejszych postulatów wymieniają m.in.:

Opowiadamy się za feminizmem intersekcyjnym, Jesteśmy za sprawiedliwością reprodukcyjną, Jesteśmy za dostępem do antykoncepcji, Rozpoznajemy pracę seksualną jako formę pracy, Kierujemy się solidaryzmem społecznym, Jesteśmy apartyjne, ale nie apolityczne, Żądamy równouprawnienia i poszanowania osób LGBTQIAP+, Opowiadamy się za świeckim państwem, Popieramy postawy i zachowania antyrasistowskie, Postrzegamy służby mundurowe jako narzędzie przemocy systemowej, Uznajemy wszystkie osoby za legalne, Nie uznajemy definicji patriotyzmu wykreowanej przez środowiska prawicowe, Jesteśmy sekspozytywne, Jesteśmy ciałopozytywne, Sprzeciwiamy się kapitalistycznemu wyzyskowi, Domagamy się faktycznego zwalczania i przeciwdziałania przemocy ze względu na płeć, Sprzeciwiamy się sprawiedliwości odwetowej, Popieramy prawa zwierząt, Jesteśmy za edukacją wolną od propagandy, Popieramy prawa pracownicze. (*Dziewuchy Dziewuchom* b.r.)

Jest to szereg postulatów, które trudno nazwać już wyłącznie feministycznymi. Poza typowymi dla tego ruchu kwestiami związanymi z aborcją, antykoncepcją, równością społeczną i solidaryzmem społecznym pojawia się wiele dodatkowych postulatów. Niektóre wzbudzają bardzo silne emocje, niekoniecznie pozytywne. Organizacja krytykowana jest np. z racji na używanie określeń „osoby z macicami”, co dla niektórych działaczek działa w sposób sprowadzający je do tego organu i odsuwaniu na bok idei „bycia kobietą”. *Dziewuchy Dziewuchom* sprawnie nazwały się „apartyjnymi lecz nie apolitycznymi”, bo choć na ich mediach społecznościowych pojawiają się komunikaty krytyczne wobec polityków, to nie chwala one żadnej określonej partii.

Ważnym postulatem, poza wspieraniem praw środowiska LGBT, jest też działanie na rzecz osób uchodźczych, pochodzących z różnych kręgów kulturowych i reprezentujących różne rasy. Jest to zjawisko, które pojawiało się już wcześniej, np. w czarnym feminizmie, jednak dzięki mediom społecznościowym i internetowym grupom aktywistycznym nurt ten zyskał nowe możliwości rozwoju. *Dziewuchy Dziewuchom* wypowiadają się też względnie pozytywnie o pracy seksualnej, którą uznają za pokrzywdzoną przez prawo. Jest to ciekawe, ponieważ niektóre radykalne feministki sprzeciwiają się uznawaniu prostytutki za pracę, argumentując, że ma ona charakter uwłaczający kobietom i przeczy idei feministycznej. Znacząca dla czwartej fali jest także normalizacja różnych typów sylwetki i ciałopozytywność, czyli zerwanie ze ściśle uznanymi kanonami piękna. *Dziewuchy Dziewuchom* poza ciałopozytywnością i sekspozytywnością wypowiadają się także przeciw zastanemu porządkowi gospodarczemu, jakim jest kapitalizm, co można uznać za przejaw radykalnej krytyki społeczno-politycznej, zwłaszcza w połączeniu ze sprzeciwem wobec władzy policji i prawicowej strony politycznej.

Dziewuchy Dziewuchom to organizacja feministyczna, która w ramach czwartej fali feminizmu rozszerza swój aktywizm poza tradycyjne kwestie równości płci, angażując się w walkę o prawa osób LGBTQIAP+, uchodźców oraz osób pracujących seksualnie. Jej działalność koncentruje się głównie w mediach społecznościowych, gdzie propaguje intersekcyjną perspektywę, krytykuje konserwatywne struktury władzy i walczy o prawa reprodukcyjne kobiet, z naciskiem na legalną aborcję. Radykalne postulaty, takie jak sprzeciw wobec kapitalizmu, mundurowych służb państwowych czy redefinicja patriotyzmu, budzą kontrowersje i różne reakcje, także wewnątrz ruchu feministycznego.

ABORCYJNY DREAM TEAM

Organizacja ta jest szczególna ze względu na swoje działanie nie tylko w obszarze mediów społecznościowych, gdzie szerzy feministyczne treści, wzywające do równości społecznej i praw reprodukcyjnych. Jak aktywistki same mówią o sobie: „*Aborcyjny Dream Team* jest nieformalną inicjatywą zajmującą się edukacją i destygmatyzacją przerywania ciąży. Jesteśmy ekspertkami w dziedzinie aborcji – zarówno od strony medycznej i zdrowotnej, jak i w zakresie społecznym i prawnym” (*Aborcyjny Dream Team* b.r.). To coś więcej niż grupa komunikująca postulaty, to osoby, które realnie działają na rzecz kobiet, które w wyniku zaostrzenia przepisów dotyczących aborcji, zostają często osamotnione z problemem niechcianej ciąży. *Aborcyjny Dream Team* za swój główny cel przyjmuje walkę ze stygmatyzowaniem kobiet, które przeszły aborcję, zwalczanie tabu związanego z tym zabiegiem i wspieranie kobiet w trakcie całego procesu. Organizacja działa nie tylko na *Facebooku* (148 tysięcy polubień) czy *Instagramie* (116 tysięcy obserwujących), ale prowadzi także rozbudowaną stronę internetową, na której działaczki prezentują obszerną wiedzę. Znaleźć tam można informacje o aborcji, sposobach jej przeprowadzenia, przygotowaniu i możliwych działaniach. Pojawiają się też ostrzeżenia przed oszustami i nieprawdziwymi organizacjami. Organizacja swoje działania opisuje w ten sposób:

Dzielimy się wiedzą, jak bezpiecznie przerwać ciążę w Polsce i za granicą. Prowadzimy kampanie normalizujące temat aborcji – znajdziesz nas niemal na wszystkich *social mediach*: TikTok, Instagram, Twitter, Facebook. Wspieramy kobiety w głośnym mówieniu o aborcji – publikujemy ich historie oraz organizujemy specjalne sesje *storytellingowe* dla osób mających doświadczenie przerywania ciąży i ich w tym wspierających. Walczymy z aborcyjną stygmatyzacją poprzez edukację oraz darmowe spotkania o aborcji farmakologicznej, czy warsztaty. Radzimy jak rozmawiać i jak wspierać przy aborcji. Mówimy o aborcji normalnie, bez przekłamań, bez strachu i wstydu – szkolimy media z tego, jak mówić i pisać o aborcji bez pogłębiania stygmatyzacji. (*Aborcyjny Dream Team*, b.r.)

Ponownie więc ogromną siłą aktywistyczną są media społecznościowe i internet, które pomagają działaczkom podejmować tak intensywną pracę. Co ciekawe, to właśnie *Aborcyjny Dream Team*, współpracując ze stroną *Women Help Women*, która dostarcza kobietom leki do przeprowadzenia

aborcji farmakologicznej, stworzył pierwsze stacjonarne miejsce, w którym kobiety mogły uzyskać wsparcie w sprawie przerwania ciąży.

Aborcyjny Dream Team jest organizacją bardzo charakterystyczną dla polskiej czwartej fali feminizmu, która w szczególny sposób skupia się na temacie aborcji. Wykorzystywanie mediów społecznościowych i internetu przyczynia się do rozgłosu idei do tego stopnia, iż aktywistki mogły swój wirtualny rozgłos przekuć w coś fizycznego, namacalnego i realnie udzielać wsparcia potrzebującym tego kobietom. Organizacja ta wykracza poza tradycyjny aktywizm cyfrowy, tworząc rzeczywiste struktury wsparcia i przyczyniając się do zmiany społecznej poprzez praktyczne działania, takie jak otwarcie pierwszej w Polsce przychodni aborcyjnej. To pokazuje, że współczesny feminizm mocno stawia na potrzeby każdej kobiety i stara się oferować rozwiązania na problemy systemowe.

FUNDACJA FEMINOTEKA

Organizacja, która swoją działalność aktywistyczną opiera na bezpośrednim wspieraniu kobiet, które padły ofiarą przemocy fizycznej i seksualnej. Podobnie jak pozostałe organizacje, Fundacja *Feminoteka* jest aktywna w mediach społecznościowych, gdzie zgromadziła 65 tysięcy polubień i na bieżąco komunikuje się ze swoimi odbiorcami. Ważnym narzędziem, z którego *Feminoteka* korzysta, jest organizowanie wydarzeń *Facebookowych*, które są wirtualnym zaproszeniem do rzeczywistych spotkań, warsztatów, szkoleń. Jest to szczególnie ważne dla organizacji, której ważną częścią jest edukacja, budzenie świadomości i informowanie społeczeństwa o skutecznych sposobach na zwalczanie przemocy fizycznej i seksualnej. W przypadku *Feminoteki* ważna jest jednak również strona internetowa, która w obszerny sposób informuje odbiorców np. o kampaniach prowadzonych przez Fundację. Przykładem takiej kampanii może być akcja „*Początek przemocy*”, w ramach której *Feminoteka* organizowała spotkania, na których poruszane były tematy związane ze świadomą zgodą i edukacji odbiorców o różnych rodzajach przemocy.

Co ciekawe, w ramach fundacji funkcjonuje „Femka”, czyli punkt pomocy dla ofiar gwałtu, jego lokalizacja nie jest jednak ujawniona – dla bezpieczeństwa ofiar. Znają ją wyłącznie działaczki fundacji. Ofiary przemocy seksualnej mogą tam uzyskać wsparcie psychologiczne i prawne. Interesujące

są też początki Feminoteki, która zaczynała w 2001 roku jako feministyczna internetowa księgarnia, stąd zapewne początkowe akcje aktywistyczne poświęcone feminitywom. Z czasem jednak mocno się rozrosła i przekształciła w intensywnie działającą fundację prokobiecą, przeciwdziałającą przemocy wobec kobiet. O celach możemy przeczytać w statucie fundacji:

„1) działanie na rzecz likwidacji dyskryminacji ze względu na płeć w literaturze, kulturze, sztuce oraz życiu publicznym, 2) wspieranie i upowszechnianie problematyki kobiecej, problematyki *gender*, feminizmu, 3) promowanie autorek i autorów, publikacji, wydawnictw poświęconych szeroko rozumianej problematyce kobiecej, 4) promocja kwestii równouprawnienia kobiet i mężczyzn, 5) przeciwdziałanie przemocy wobec kobiet, 6) przeciwdziałanie dyskryminacji ze względu na płeć, 7) wspieranie udziału kobiet w życiu publicznym i kulturalnym, 8) likwidowanie barier związanych z dostępem do wiedzy na temat nowych technologii, 9) upowszechnianie wiedzy na temat nowych technologii wśród kobiet.” (*Feminoteka*, b.r.)

Można więc stwierdzić, że na podstawie określonych celów fundacja ma nieco odmienny styl działania niż np. Dziewuchy Dziewuchom, co podkreśla istotność różnorodności aktywistek czwartej fali. Feminoteka działa (przynajmniej częściowo) w sposób bardziej oświatowy, z naciskiem na edukację i szerzenie kultury prokobiecej, dotyczącej kobiet i tworzonej przez kobiety. Jej funkcja opiekuńcza i pomocowa wobec kobiet doświadczających przemocy seksualnej i fizycznej świadczy o dużej świadomości istniejących problemów. Jak większość organizacji, Feminoteka w swoim statucie zawiera informację o przeciwdziałaniu dyskryminacji. Co znamienne, nie wspomina o mniejszościach seksualnych czy też o „osobach z macicą”, jasno deklaruje swoje działania na rzecz zwalczania pokrzywdzenia kobiet w kulturze, społeczeństwie, ale także nauce i literaturze. To nieco bardziej kognitywny rodzaj feminizmu, skupiony na docenianiu kobiet i ich dorobku. Takie działania są niezwykle ważne, gdy chcemy mówić o równości na rynku pracy czy równych kompetencjach.

Internetowa kampania Feminoteki skupia się nie tylko na stawianiu oporu wobec wszelkich przejawów przemocy wobec kobiet i wyciąganiu do nich pomocnej ręki. Dla tej fundacji istotny jest też oświatowy charakter feminizmu, podnoszenie zauważalności kobiet w mediach, literaturze i nauce. Choć udzielanie wsparcia kobietom zgwałconym i doświadczającym przemocy to ważny cel, nie można zapominać o istotności kulturowego wymiaru działań, które odróżniają Feminotekę od „zwykłej” organizacji feministycznej.

INNE ORGANIZACJE FEMINISTYCZNE:

- *Feminizm tak, wypaczenia nie* – niewielka organizacja działająca na *Instagramie* (1327 obserwujących), która sprzeciwia się duchowi interseksjonalności w feminizmie. Sprzeciwia się odchyłom w stronę skrajnej inkluzyjności i określeniom w rodzaju „osoba z macicą”, które uważa za uwłaczające kobietom.
- *Fundacja na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny (FEDERA)*, wcześniej znana jako Federacja na rzecz Kobiet i Planowania Rodziny, to organizacja pozarządowa, która od 1991 roku aktywnie działa na rzecz sprawiedliwości reprodukcyjnej. Głównymi postulatami są „dostęp do aborcji i antykoncepcji awaryjnej, poprawy jakości opieki zdrowotnej nad dziewczętami i kobietami w dziedzinie zdrowia reprodukcyjnego, w tym faktycznego dostępu do świadczeń z zakresu planowania rodziny”. (*FEDERA* b.r.)
- Centrum Praw Kobiet – organizacja, która szczególnie skupia się na chronieniu praw kobiet, uświadamianiu społeczeństwu istotności wyrównania szans i obowiązków. Walczy z przemocą i dyskryminacją, dążąc do pełnego równouprawnienia oraz zapewnienia kobietom prawa do życia wolnego od przemocy (*Centrum Praw Kobiet* b.r.).
- Ogólnopolski Strajk Kobiet – jedna z najsłynniejszych organizacji feministycznych w Polsce, odpowiedzialna za organizację licznych protestów i akcji demonstracyjnych. Najważniejszymi postulatami są sprzeciw wobec ograniczania dostępu do aborcji, sprzeciw wobec ograniczania dostępu do antykoncepcji oraz dążenie do świeckiego państwa, nieingerującego w życie i autonomię cielesną kobiet. Najsłynniejszymi strajkami były protesty kobiet na terenie całej Polski (a nawet poza jej granicami), sprzeciwiające się wyrokowi Trybunału Konstytucyjnego, który niemal całkowicie zakazał aborcji w Polsce (*Ogólnopolski Strajk Kobiet* b.r.).
- Fundacja HerStory – organizacja skupiająca się na dotychczasowym dorobku kulturalnym, naukowym i społecznym kobiet w historii. Fundacja współpracuje z wieloma terapeutkami, aktywistkami, działaczkami, naukowczyniami i artystkami. Poprzez edukację i szerzenie świadomości sprzeciwia się wykluczaniu kobiet i ich dyskryminacji. Dla organizacji ważnym aspektem aktywizmu feministycznego jest także działanie oświatowe dla młodzieży i budowanie świadomości o istotności równości społecznej. Organizuje warsztaty, kampanie, współpracuje ze szkołami i firmami. Zwraca także uwagę na osoby ze środowiska LGBT (*Fundacja HerStory* b.r.).

PODSUMOWANIE

Polskie organizacje feministyczne czwartej fali sprawnie korzystają z przydatnego narzędzia, jakim jest internet. W sieci panuje względna swoboda wypowiedzi, a dostępność jest w zasadzie nieograniczona – każda aktywistka może zabrać głos lub zapoczątkować swoją indywidualną inicjatywę. Największe organizacje działają w internecie od wielu lat i przyczyniły się do realnych zmian w postrzeganiu przez społeczeństwo różnego rodzaju problemów, które dotyczą nie tylko kobiet. Zdeterminowane działaczki zdołały zbudować często imponujące struktury, które na co dzień pracują, działają i pomagają wielu kobietom. Fundacja Feminoteka, Centrum Praw Kobiet, Aborcyjny Dream Team, to nie tylko grupy prowadzące wyłącznie działania demonstracyjne, ale rzeczywista inicjatywa wspierająca tysiące kobiet i mniejszości seksualne.

Niezależnie od aktywistycznej natury tych organizacji działania na rzecz ofiar gwałtu czy osób uciekających przed przemocą w rodzinie należy uznać za społecznie istotne. Wśród aktywistek czwartej fali bardzo często pojawia się hasło „Każda inna – wszystkie równe”. Świadczy to nie tylko o różnicowaniu tej nowej epoki aktywistycznej, ale także o poczuciu potrzeby włączania do działań feministycznych innych grup doświadczających krzywdy, np. osób ze środowiska LGBT+. Mimo większej elastyczności i inkluzyjności jedna rzecz się nie zmienia: konflikty w tak wszechstronnym ruchu aktywistycznym zawsze będą istnieć. Kością niezgody w środowisku feministycznym często jest kwestia sexworkingu, czyli określenia na branżę związaną z pornografią i prostytutką. Feminizm abolicjonistyczny i radykalny podkreśla, jak uwłaczające jest dla kobiet sprowadzanie ich do roli męskiej fantazji i stawianie na pozycji „nagrody”. Druga strona mówi z kolei o wyzwoleniu seksualnym sexworkerek i wolności w indywidualnych decyzjach kobiet. Różnice w narracji zawsze będą istnieć, ale dzięki różnorodności czwartej fali możliwy jest dialog. Pewne jest natomiast, że dzięki mediom społecznościowym i internetowi polskie organizacje feministyczne mogą działać elastycznie i swobodnie w sposób, jakiego ich poprzedniczki nie mogły sobie nawet wyobrazić.

BIBLIOGRAFIA

- Aborcyjny Dream Team (2025). Oficjalna strona internetowa. Dostępne pod: <https://adt.pl> (dostęp: 20.03.2025).
- Amnesty International (2021). Strategia aktywizmu. Dostępne pod: https://www.amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2021/09/Strategia-aktywizmu_web.pdf (dostęp: 20.03.2025).
- Beauvoir, S. de (2003). *Druka płeć* (G. Mycielska, M. Leśniewska, tłum.). Warszawa: Czarna Owca.
- Centrum Praw Kobiet (2025). Oficjalna strona internetowa. Dostępne pod: <https://cpk.org.pl> (dostęp: 20.03.2025).
- Criado Perez, C. (2020). *Niewidzialne kobiety. Jak dane tworzą świat skrojony pod mężczyzn*. Kraków: Karakter.
- Daly, M. (1978). *Gyn/Ecology: The Metaethics of Radical Feminism*. Boston, MA: Beacon Press.
- Dumitraşcu, V. (2015). Social Activism: Theories and Methods. *Revista Universitară de Sociologie*, 1, 84–94.
- Dziewuchy Dziewuchom (2025). Oficjalna strona internetowa. Dostępne pod: <https://www.dziewuchydziewuchom.pl> (dostęp: 20.03.2025).
- Faludi, S. (2013). *Reakcja. Niewypowiedziana wojna przeciw kobietom*. Warszawa: Wydawnictwo Czarna Owca.
- FEDERA (2025). Oficjalna strona internetowa. Dostępne pod: <https://federa.org.pl> (dostęp: 20.03.2025).
- Feminoteka (2025). Oficjalna strona internetowa. Dostępne pod: <https://feminoteka.pl> (dostęp: 20.03.2025).
- Feminizm tak, wypaczenia nie (2025). Profil na Instagramie. Dostępne pod: <https://www.instagram.com/feminizmtakwypaczenianie/> (dostęp: 20.03.2025).
- Friedan, B. (2012). *Mistyka kobiecości* (K. Rosner, tłum.). Warszawa: Czarna Owca.
- Fundacja HerStory (2025). Oficjalna strona internetowa. Dostępne pod: <https://fundacjaherstory.org> (dostęp: 20.03.2025).
- Gouges, O. de (1791). *Deklaracja praw kobiety i obywatelki*. Francja.
- Graff, A. (2021). *Świat bez kobiet. Płeć w polskim życiu publicznym* (wyd. nowe). Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
- Helios, J., Jedlecka, W. (2016). *Wpływ feminizmu na sytuację społeczno-prawną kobiet*. Wrocław: Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. Dostępne pod: <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/80044> (dostęp: 20.03.2025).

- Jedlecka, W., Helios, J. (2018). *Urzeczywistnianie idei feminizmu w ogólnościowym dyskursie o kobietach*. Wrocław: E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Dostępne pod: <https://www.bibliotekacyfrowa.pl/publication/94661> (dostęp: 20.03.2025).
- Kłusek, O. (2016). Prawda o kobiecie – feminizm i trywializacja w kobiecej prasie segmentu luksusowego w Polsce. *Media Biznes Kultura*, 1(1), 27-44. <https://doi.org/10.4467/25442554.MBK.16.002.6996>
- Krzyżanowska, N. (2013). (Krytyczna) analiza dyskursu a (krytyczna) analiza gender: zarys synergii teoretycznej i metodologicznej. *Przegląd Socjologii Jakościowej*, 9(1), 62-84. <https://doi.org/10.18778/1733-8069.9.1.05>
- Maroney, H. J. (1985). Embracing Motherhood: New Feminist Theory. *Canadian Journal of Political and Social Theory / Revue canadienne de théorie politique et sociale*, 9(1-2), 40-64. Dostępne pod: <https://journals.uvic.ca/index.php/ctheory/article/view/14026> (dostęp: 20.03.2025).
- Michna, N. A. (2018). *Kobiety i kultura. O doświadczeniu w filozofii feministycznej*. Kraków: Universitas.
- Młynarska, P. (2020). *Zmierzch Lubieżnego Dziada*. Warszawa: Wydawnictwo Prószyński i S-ka.
- Parlament Szwajcarii (b.r.). Women's suffrage in Switzerland: 100 years of struggle. Dostępne pod: <https://www.parlament.ch/en/über-das-parlament/political-women/conquest-of-equal-rights/women-suffrage> (dostęp: 20.03.2025).
- Strajk Kobiet (2025). Oficjalna strona internetowa. Dostępne pod: <https://strajkkobiet.eu> (dostęp: 20.03.2025).

